

Τίτλος πρωτοτύπου:
Πλούταρχος, *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι*

Το αρχαίο κείμενο ακολουθεί με ελάχιστες αποκλίσεις
το Plutarch's *Moralia*, τόμ. X, επιμ. H.N. Fowler, Loeb
Classical Library, Harvard University Press, Κέμπριτζ,
Μασ., 1949.

Σχέδιο εξωφύλλου: Paolo Ghezzi
Μακέτα εξωφύλλου και σχεδιασμός βιβλίου:
Περικλής Δουβίτσας

5η έκδοση, Φεβρουάριος 2013
4η έκδοση, Μάρτιος 2012
3η έκδοση, Δεκέμβριος 2011
2η έκδοση, Οκτώβριος 2011
1η έκδοση, Σεπτέμβριος 2011

ISBN: 978-960-504-011-6

© Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ και Πολυξένη Παπαπάνου

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80
τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093
e-mail: info@nnet.gr
www.nnet.gr

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

Οι συμφορές του δανεισμού
(*Περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι*)

Μετάφραση-Σχόλια
ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΠΑΠΑΠΑΝΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΑΘΗΝΑ 2011

D ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΔΕΙΝ ΔΑΝΕΙΖΕΣΘΑΙ

1. Ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις οὐκ ἔῃ μετα-
 E λαμβάνειν ὕδατος ἀλλοτρίου τοὺς γείτονας, ἂν
 μὴ παρ' αὐτοῖς ὀρύξαντες ἄχρι τῆς κεραμίτι-
 δος καλουμένης γῆς ἄγονον εὖρωσι νάματος
 τὸ χωρίον· ἡ γὰρ κεραμίτις φύσιν ἔχουσα λι-
 παρὰν καὶ πυκνὴν στέγει παραλαβοῦσα τὸ
 ὑγρὸν καὶ οὐ διίησι· δεῖν δὲ μεταλαμβάνειν
 τ' ἀλλοτρίου τοὺς ἴδιον κτήσασθαι μὴ δυναμένους·
 ἀπορία γὰρ βοηθεῖν τὸν νόμον. ἄρ' οὐ δὴ ἔδει
 F καὶ περὶ χρημάτων εἶναι νόμον, ὅπως μὴ δα-
 νείζωνται παρ' ἐτέρων μηδ' ἐπ' ἀλλοτρίας
 πηγὰς βαδίζωσι, μὴ πρότερον οἴκοι τὰς αὐτῶν
 ἀφορμὰς ἐξελέγξαντες καὶ συναγαγόντες ὥσπερ
 ἐκ λιβάδων τὸ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον αὐτοῖς;

ΟΙ ΣΥΜΦΟΡΕΣ ΤΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ

Ο Πλάτωνας στους Νόμους απαγορεύει να παίρ-
 νει κανείς νερό από τη γη των γειτόνων του αν
 δεν έχει πρώτα αποτύχει να βρει νερό στον δικό
 του τόπο, έχοντας σκάψει μέχρι να συναντήσει
 τη λεγόμενη κεραμίτιδα, δηλαδή στρώμα αργί-
 λου (η άργιλος είναι λιπαρή και συμπαγής, κα-
 τακρατεί το υγρό και δεν το αφήνει να τη δια-
 περάσει). επιβάλλει ωστόσο να μοιράζονται το
 νερό των γειτόνων τους όσοι δεν μπορούν να
 έχουν δικό τους, καθώς ο νόμος οφείλει, στη
 δυσπραγία, να παρέχει βοήθεια. Δεν θα έπρεπε
 λοιπόν να υπάρχει και για τα χρήματα νόμος,
 που να απαγορεύει στους ανθρώπους να δανεί-
 ζονται από άλλους και να καταφεύγουν σε ξέ-
 νες πηγές, αν πρώτα δεν εξετάσουν τη δική τους
 περιουσία και τις δικές τους δυνατότητες, και
 δεν ξεχωρίσουν και συγκεντρώσουν, σταγόνα
 σταγόνα, ό,τι τους είναι χρήσιμο και αναγκαίο;

νυνὶ δ' ὑπὸ τρυφῆς καὶ μαλακίας ἢ πολυτελείας οὐ χρωῶνται τοῖς ἑαυτῶν, ἔχοντες, ἀλλὰ λαμβάνουσιν ἐπὶ πολλῶ παρ' ἑτέρων, μὴ δεόμενοι· τεκμήριον δὲ μέγα· τοῖς γὰρ ἀπόροις οὐ δανείζουσιν, ἀλλὰ βουλομένοις εὐπορίαν τιν' ἑαυτοῖς κτᾶσθαι· καὶ μάρτυρα δίδωσι καὶ βεβαιωτὴν ἄξιον, ὅτι ἔχει, πιστεύεσθαι, δέον ἔχοντα μὴ δανείζεσθαι.

828 2. Τί θεραπεύεις τὸν τραπεζίτην ἢ πραγματευτήν; ἀπὸ τῆς ἰδίας δάνεισαι τραπεζίτης· ἐκπώματ' ἔχεις, παροψίδας ἀργυρᾶς, λεκανίδας· ὑπόθου ταῦτα τῇ χρεία· τὴν δὲ τράπεζαν ἢ καλὴ Αὐλὶς ἢ Τένεδος ἀντικοσμήσει τοῖς κερამεοῖς, καθαρωτέροις οὖσι τῶν ἀργυρῶν·

1. Από την τράπεζα, δηλαδή το τραπέζι, του αργυραμοιβοῦ πήραν το ὄνομά τους τα πιστωτικά ἰδρύματα. Ὑπήρχαν ἰδιωτικά καὶ δημόσια. Τα δεύτερα, καθὼς καὶ ὀρισμένοι ναοί, παρέιχαν δάνεια με ἠπιότερους ὅρους.

2. Ὡς «πώληση των ἀσημικῶν» τείνει νὰ ἐννοεῖται σήμερα καὶ ἡ πώληση (ἢ παραχώρηση τῆς ἐκμετάλλευσης) καίριων υποδομῶν, πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν κ.ο.κ.

Στις μέρες μας, ἡ τρυφή, ἡ μαλθακότητα καὶ ἡ πολυτέλεια ἔχουν κάνει τους ἀνθρώπους νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν αὐτά που ἔχουν, μολονότι ἔχουν ἀρκετά· δανείζονται λοιπὸν ἐναντι υψηλῶν τόκων, ἐνὸς τίποτα δὲν τους ἀναγκάζει. Περίτρανη ἀπόδειξη γι' αὐτό εἶναι ὅτι κανεὶς δὲν δανείζει σὲ ἄνθρωπο που δὲν ἔχει οικονομικοὺς πόρους· δανείζουν σ' ἐκείνους που ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν ἀκόμη μεγαλύτερη ἀνεση· καὶ φέρνουν μάρτυρες καὶ παρέχουν ἐγγυήσεις γιὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀξιοὶ δανεισμοῦ ἐπειδὴ ἔχουν περιουσία, ἐνὸς ἀκριβῶς γι' αὐτὸν τὸν λόγο θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ δανείζονται καθόλου.

Γιατί καλοπιάνεις τὸν τραπεζίτη¹ ἢ τὸν μεσάζοντα; Δανείσου ἀπὸ τὸ δικό σου τραπέζι. Ἐχεις κύπελλα, ἀσημένια πιάτα, πιατέλες· ἀς τὰ στερηθεῖς στὴ δύσκολη ὥρα. Ἡ ὀμορφη Αὐλίδα ἢ ἡ Τένεδος θὰ στολίσουν τὸ τραπέζι σου με πῆλινα σκεύη, που εἶναι καθαρότερα ἀπὸ τὰ ἀργυρά.²

Ὡστόσο ὁ Πλούταρχος ὡς «ἀσημικά» ἀντιλαμβάνεται τὰ περιττά που συγχρόνως ἔχουν ἀξία μεταπώλησης.

(828) οὐκ ὄζει τόκου βαρὺ καὶ δυσχερὲς ὥσπερ ἰοῦ καθ' ἡμέραν ἐπιρρυπαίνοντος τὴν πολυτέλειαν, οὐδ' ἀναμνήσει τῶν καλανδῶν καὶ τῆς νομηνίας, ἣν ἱερωτάτην ἡμερῶν οὕσαν ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ καὶ στύγιον. τοὺς μὲν γὰρ ἀντὶ τοῦ πωλεῖν τιθέντας ἐνέχυρα τὰ αὐτῶν οὐδ' ἂν ὁ θεὸς σώσειεν ὁ Κτήσιος· αἰσχύνονται τιμὴν λαμβάνοντες, οὐκ αἰσχύνονται τόκον τῶν ἰδίων διδόντες. καίτοι ὃ γε Περικλῆς ἐκεῖνος τὸν τῆς θεᾶς κόσμον, ἄγοντα τάλαντα τεσσαράκοντα χρυσοῦ ἀπέφθου, περιαιρετὸν ἐποίησεν, ὅπως, ἔφη, χρησάμενοι πρὸς τὸν πόλεμον αὐθις ἀποδῶμεν μὴ ἔλαττον· οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς ὥσπερ ἐν πολιορκίᾳ

3. Ακριβέστερα, αναφέρεται στην οξειδωση του ασημιού.

4. Προστάτης της περιουσίας.

5. Του χρυσελεφάντινου αγάλματος της Αθηνάς, που

Δεν ἔχουν τη βαριά και δυσάρεστη οσμή των τόκων, που, σαν τη σκουριά,³ κατατρών μέρα με την ημέρα την πολυτέλειά σου· ούτε θα σου θυμίζουν διαρκώς την πρώτη του μήνα και τη νέα σελήνη, που, αν και ιερότερη απ' όλες τις ημέρες, οι δανειστές την κάνουν αποφράδα και μισητή. Τον άνθρωπο που, αντί να πουλήσει τα υπάρχοντά του, τα βάζει ἐνέχυρο –που ντρέπεται να δεχτεί ἀντίτιμο, ἀλλά δεν ντρέπεται να πληρώνει τόκο για κάτι που είναι δικό του– ούτε ο Ζεὺς ο Κτήσιος⁴ δεν μπορεί να τον σώσει. Ο ἴδιος ο Περικλῆς ἔδωσε ἐντολή να κατασκευάσουν τον διάκοσμο του αγάλματος της θεᾶς⁵ –φτιαγμένον ἀπὸ σαράντα τάλαντα⁶ καθαρὸ χρυσάφι–, με τρόπο που να μπορούν να τον αφαιρέσουν, αν χρειάζονταν τον χρυσό για τον πόλεμο· οὕτως ὥστε, καθὼς εἶπε, να μπορούν ἔπειτα να επιστρέψουν στη θεά τόσα ὅσα ἀκριβῶς της πήραν. Ἔτσι λοιπὸν κι εμεῖς, ὅταν μας πολιορκεῖ

ἦταν ἔργο του Φειδία και βρισκόταν στο εσωτερικό του Παρθενώνα.

6. Περί τον ἕναν τόνο.

(828) ταῖς χρεῖαις μὴ παραδεχώμεθα φρουρὰν δανειστοῦ πολεμίου, μηδ' ὄραν τὰ αὐτῶν ἐπὶ δουλείᾳ διδόμενα· ἀλλὰ τῆς τραπέζης περιελόντες τὰ μὴ χρήσιμα, τῆς κοίτης, τῶν ὀχημάτων, τῆς διαίτης, ἐλευθέρους διαφυλάττωμεν ἑαυτούς, ὡς ἀποδώσοντες αὐθις, ἔαν εὐτυχήσωμεν.

C 3. Αἱ μὲν οὖν Ῥωμαίων γυναῖκες εἰς ἀπαρχὴν τῷ Πυθίῳ Ἀπόλλωνι τὸν κόσμον ἐπέδωκαν, ὅθεν ὁ χρυσοῦς κρατῆρ εἰς Δελφοὺς ἐπέμφθη· αἱ δὲ Καρχηδονίων γυναῖκες ἐκείραντο τὰς κεφαλάς καὶ ταῖς θριξίν ἐντεῖναι τὰς μηχανὰς καὶ τὰ ὄργανα παρέσχον ὑπὲρ τῆς πατρίδος· ἡμεῖς δὲ τὴν αὐτάρκειαν αἰσχυρόμενοι καταδουλοῦμεν ἑαυτούς ὑποθήκαις καὶ συμβολαίοις, δέον εἰς αὐτὰ τὰ χρήσιμα συσταλέντας καὶ συσπειραθέντας ἐκ τῶν ἀχρήστων καὶ περιττῶν κατακοπέντων ἢ πραθέντων ἐλευθερίας αὐτοῖς ἱερὸν ἰδρύσασθαι καὶ τέκνοις καὶ γυναίξιν.

7. Πιθανῶς κάποιο εἶδος καταπέλτη.

ἡ δύσκολη ὥρα, ας μὴ δεχτούμε για προστάτη μας τον δανειστή, τον εχθρό μας· κι ας μὴν υποδουλώσουμε τα υπάρχοντά μας. Παίρνοντας ὅ,τι εἶναι ἀχρηστο ἀπὸ το τραπέζι, το κρεβάτι, τα οχήματα, τις καθημερινές συνήθειές μας, ας διαφυλάξουμε την ελευθερία μας, ὥστε ὅλα αὐτά να τα επαναφέρουμε στη ζωὴ μας, αν τα πράγματα μας ἐρθουν ευνοϊκά.

Οἱ Ῥωμαῖες πρόσφεραν στον Πύθιο Ἀπόλλωνα τα κοσμήματά τους, ἀπ' τα οποία φτιάχτηκε ὁ χρυσὸς κρατήρας που στάλθηκε στους Δελφοὺς· ὅσο για τις Καρχηδόνιες, ἐκοψαν τα μαλλιά τους για να χρησιμοποιηθοῦν στις πολεμικές μηχανές⁷, για την υπεράσπιση της πατρίδας τους. Ἐμεῖς ὁμως ντρεπόμαστε για την ανεξαρτησία μας καὶ υποδουλώνουμε τους εαυτοὺς μας με υποθήκες καὶ συμβόλαια, ἀντὶ να περιορίσουμε τις ἀνάγκες μας καὶ να ἀρκεστοῦμε στα ἀπαραίτητα, ὥστε, ἀπὸ τα ἀχρηστα καὶ τα περιττά, ἀπ' ὅσα πετάξαμε ἀπ' τη ζωὴ μας ἢ πουλήσαμε, να χτίσουμε ἕναν ναὸ της Ἐλευθερίας για εμάς, τα παιδιὰ καὶ τις γυναῖκες μας.